

هزار تکرار کتاب متک

آشنایی با کتاب عهد عتیق

آسمر جعفری

کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث، مدرس مراکز تربیت معلم اراک

کتاب مقدس (عهد عتیق)

مجموعه‌ای از نوشته‌های بزرگ و کوچک، که به افراد مختلفی منسوب است و مسیحیان همه آن و یهودیان بخشی از آن را کتاب آسمانی و الهی خود می‌دانند، عهد عتیق کتاب مقدس نامیده می‌شود.

از آنجا که این مجموعه در بردارنده پیمان خدا با انسان است و شرایط این پیمان را دارد، آن را عهد می‌خوانند. از دیدگاه مسیحیان خداوند دو عهد و پیمان با انسان بسته است: ۱. همان عهد شریعتی که با انبیای قدیم بنی اسرائیل بر سر شریعت بسته است و ۲. عهدی که بر سر ایمان به مسیح (ع) و محبت اوست. آنان کتاب یهودیان را «عهد عتیق یا قدیم» و بخش ویژه مسیحیان را «عهد جدید» می‌نامند و به مجموع این دو «کتاب مقدس» می‌گویند.

عهد عتیق یا قدیم (بخش مربوط به یهودیان)

یهودیان فقط این بخش از کتاب مقدس را قبول دارند و نام آن را هم «تَنَخ» می‌دانند و «عهد عتیق» نامی است که مسیحیان بر آن نهاده‌اند. تَنَخ مخفف (ت) تورات، (ن) نوئییم، یعنی انبیا و (خ) کتوبیم یعنی مکتوبات (البته با تبدیل ک به خ مطابق زبان عبری).

اشاره

آشنایی با کتاب مقدس، یعنی متون معتبر دینی یهودیان و مسیحیان، برای معلمان دینی و قرآن ضروری است. در تقسیم بندی‌های مختلفی که برای ادیان صورت می‌گیرد، دین اسلام از جهاتی هم گروه دین مسیحیت و یهودیت است؛ هم به لحاظ آسمانی بودن و هم به لحاظ خاستگاه آن. نیز داوری‌های مکرر قرآن و احادیث معصومین (ع) در خصوص این ادیان و تقابلهایی که در طول زمان میان آن‌ها به وجود آمده است، اهمیت و ضرورت این آشنایی را اثبات می‌کند. آنچه در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته است، می‌تواند برای کلیه دبیران دینی و دانش‌آموزان سال سوم متوسطه در طرح مباحث مربوط به نبوت و ادیان راه‌گشا باشد. ابتدا به بررسی بخش اول کتاب دینی عهد عتیق می‌پردازیم و در شماره آتی در مورد عهد جدید بحث خواهیم داشت.

◀ کلیدواژه: یهودیت، مسیحیت، کتاب مقدس، عهد قدیم، عصر جدید

عهد قدیم یا تنخ از نظر یهودیان مجموعه‌ای است از نویسندگان مختلف که اولین آن‌ها حضرت موسی (ع) است و مطابق دیدگاه آن‌ها این مجموعه در یک دوره زمانی حدوداً هزار ساله به نگارش درآمده است اما از نظر محققان جدید، با ادله قاطع و محکم، تاریخ نگارش نهایی این مجموعه بعد از اسارت بابل است. عهد قدیم سه چهارم کتاب مقدس است و از این مجموعه از سده‌های قبل از میلاد دو نسخه معروف به‌جا مانده است: ۱. به زبان عبری ۲. به زبان یونانی (۳۹ کتاب یا ۴۶ کتاب).

معروف است که این مجموعه در اصل به زبان عبری بوده، که همان ۳۹ کتاب است اما بعد از حمله اسکندر در قرن چهارم قبل از میلاد و اشغال فلسطین توسط امپراتوری یونان، یهودیان به تدریج زبان مادری خود را فراموش کردند و به زبان یونانی روی آوردند. در قرن سوم قبل از میلاد، در زمان حکومت بطلمیوس فیلادلفوس بر مصر، به دستور او یهودیان اسکندریه کتاب عهد قدیم را به یونانی ترجمه کردند و از آنجا که هفتاد نفر این ترجمه را انجام دادند، به «سبعینه» معروف شد. این نسخه یونانی با نسخه عبری تفاوت‌هایی دارد:

۱. در نسخه یونانی هفت کتاب وجود دارد که در نسخه عبری نیست (۴۶ کتاب)؛

۲. برخی از کتاب‌های مشترک هر دو ترجمه هم در نسخه یونانی اضافاتی دارد؛

۳. تقسیم‌بندی و ترتیب کتاب‌های دو نسخه با هم متفاوت است.

در دو قرن قبل از مسیحیت و یک قرن بعد از آن، بسیاری از یهودیان و نیز بعداً مسیحیان از این نسخه سبعینه استفاده می‌کردند تا اینکه در سال ۱۰۰ م سران یهود شورایی تشکیل دادند و ۳۹ کتاب را به رسمیت شناختند و اسفار هفت‌گانه در ترجمه سبعینه را غیر قانونی اعلام کردند. از آن زمان یهودیان ۳۹ کتاب را معتبر می‌دانند و مسیحیان نسخه سبعینه، یعنی ۴۶ کتاب را. تا اینکه پروتستان‌ها در قرن شانزدهم به متن عبری برگشتند و این هفت کتاب را غیر رسمی اعلام کردند؛ زیرا مارتین لوتر در الهامی بودن آن‌ها شک کرد.

در مجموع می‌توان گفت عهد قدیم مورد استناد یهودیان و پروتستان‌های مسیحی ۳۹ کتاب است و مسیحیان کاتولیک و ارتودوکس ۴۶ کتاب را رسمی می‌دانند و به آن هفت کتاب اضافه، آپوکریفا (یعنی پوشیده و مخفی) می‌گویند.

تقسیم‌بندی عهد عتیق مطابق با نسخه عبری

این مجموعه دارای سه بخش است:
الف) تورات که به پنج بخش تقسیم می‌شود: ۱. سفر پیدایش، ۲. خروج، ۳. لاویان، ۴. اعداد، ۵. تثنیه؛
ب) نبییم یا نوئیم (انبیا)، که به دو بخش تقسیم می‌شود: ۱. انبیای متقدم، ۲. انبیای متأخر؛
ج) کتوبیم (مکتوبات): شامل کتب مختلف.

تقسیم بندی عهد عتیق مطابق با تقسیم و ترتیب مورد قبول مسیحیان (نسخه یونانی)

۱. بخش تاریخی ۲. بخش حکمت و مناجات و شعر (شامل پنج کتاب) ۳. بخش پیش‌گویی‌های انبیا (شامل ۱۷ کتاب و هشدارها و تهدیدات پیامبران به بنی اسرائیل).
۱. بخش تاریخی: شامل ۱۷ کتاب است که پنج کتاب اول آن تورات یا اسفار پنج‌گانه است. در اینجا به لحاظ اهمیت تنها اسفار پنج‌گانه را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

تورات یا اسفار پنج‌گانه

پنج کتاب عهد قدیم «تورات» یا «اسفار پنج‌گانه» نامیده می‌شود. تورات واژه‌ای عبری به معنای آموزش و تعلیم و مقصود از آن تعلیم خدا به بنی اسرائیل است اما عموماً این واژه را به خطا به شریعت یا قانون ترجمه می‌کنند. کلمه تورات، علاوه بر اسفار پنج‌گانه، کاربردهای دیگری نیز دارد. مثلاً کل ادبیات دینی و اخلاقی یهود را تورات می‌نامند. همچنین در سنت یهودی تعلیم دیگری بعداً به صورت کتاب «تلمود» درآمد که بیشتر تفسیر تورات است و به آن تورات شفاهی می‌گویند؛ در مقابل اسفار پنج‌گانه که تورات مکتوب خوانده می‌شود.

محتوای اسفار پنج‌گانه

۱. سفر پیدایش: ماجرای آفرینش حضرت آدم تا مرگ حضرت یوسف (ع)؛

۲. سفر خروج: تولد و بعثت حضرت موسی (ع)، خروج بنی اسرائیل از مصر به صحرای سینا؛

۳. سفر لاویان: احکام کاهنان و روحانیون یهودی از نسل هارون؛

۴. سفر اعداد: آمار بنی اسرائیل در عصر حضرت موسی (ع)، شریعت و تاریخ آن‌ها؛

۵. سفر تثنیه: تکرار احکامی که در سفر پیدایش آمده بود، تاریخ بنی اسرائیل تا رحلت حضرت موسی (ع).

در بخش تاریخی علاوه بر این، پنج کتاب دیگر وجود دارد؛ از جمله، صحیفه یوشع بن نون جانشین حضرت موسی (ع)، که به تاریخ و سیره آن پیامبر می‌پردازد.

عهد قدیم یا تنخ

از نظر یهودیان

مجموعه‌ای است از

نویسندگان مختلف

که اولین آن‌ها

حضرت موسی (ع)

است و مطابق

دیدگاه آن‌ها این

مجموعه در یک

دوره زمانی حدوداً

هزار ساله به نگارش

درآمده است اما

از نظر محققان

جدید، با ادله قاطع و

محکم، تاریخ نگارش

نهایی این مجموعه

بعد از اسارت بابل

است

پیام تورات چیست؟

این کتاب مطالب متنوعی دیده می‌شود که به لحاظ محتوایی قابلیت برداشت‌های مختلفی دارند، از جمله:

۱. تورات به مثابه زندگی‌نامه ویژه حضرت موسی(ع)؛ البته با یک مقدمه طولانی و غیر متعارف که از خلقت جهان و نیز از حضرت آدم(ع) شروع می‌شود تا زمان حضرت موسی(ع) و اینکه بخش زیادی از آن به سخنرانی‌های حضرت موسی(ع) اختصاص دارد که در یک زندگی‌نامه معمول نیست.

۲. تورات به مثابه کتاب تاریخ؛ و همان‌طور که ذکر شد، تورات در بخش تاریخی عهد عتیق قرار می‌گیرد و حوادث به ترتیب زمانی در آن لحاظ شده است.

۳. تورات به مثابه کتاب اعتقادات؛ با آموزه‌هایی که در لابه‌لای سخنان و ماجراهای تاریخی تورات وجود دارد که می‌توان به چند مورد مهم آن اشاره کرد (البته برخی از آن‌ها به تصریح آمده است و برخی به اشاره):

الف) خدا؛ وجود خداوند در تورات مسلم است و او خالق آسمان‌ها و زمین است. برای اثبات وجود او تلاشی نمی‌شود، ولی بر یگانگی‌اش تأکید می‌گردد. خدای تورات شخص است نه شیء؛ اراده می‌کند و سخن می‌گوید و همه‌جا حاضر است و جسم نیست و تعابیری که معنای جسمیت می‌دهد، تعابیری کنایی است که برای درک ما انسان‌ها این‌گونه بیان شده است.

ب) وحی و نبوت؛ خداوند انبیاپی را برای هدایت مردم فرستاد و با آنان به صورت‌های گوناگون سخن گفت و به برخی انبیای خود مانند حضرت موسی(ع) کتاب نازل کرد.

ج) نجات و رستگاری؛ از سراسر تورات بر می‌آید که پرستش خدای یگانه و دوست‌داشتن او و اطاعت از دستورات او موجب رستگاری است و این، از ده فرمان حضرت موسی(ع) به خوبی فهمیده می‌شود.

د) معاد و حیات پس از مرگ؛ بحث معاد به‌طور واضح در تورات مطرح نشده است و همین امر باعث شد تا برخی عالمان یهودی برای اثبات معاد به مواردی که اصلاً صراحت در معاد ندارند، تمسک کنند. البته در تلمود راجع به معاد سخن بسیار است و از قرآن مجید هم بر می‌آید که مسئله معاد در نخستین پیام آن حضرت وجود داشته است.

۴. تورات به مثابه یک کتاب عملی؛ که در لابه‌لای حوادث تاریخی آن دستورات اخلاقی و فقهی

به دست می‌آید و حتی برخی از کتاب‌های آن به بیان دستورات عملی اختصاص دارد. از جمله سفر لاویان که احکام متعددی چون احکام خوردنی‌ها، ازدواج، حقوق فردی و اجتماعی و احکام عبادات و معبد کاهنان و احکام نجاسات در آن بیان شده است. دستورات اخلاقی تورات بسیار کمتر از دستورات و احکام فقهی آن است و بسیاری از احکام آن با اسلام مشترک است اما در حوزه دستورات اخلاقی با نظام اخلاقی اسلام اختلاف بیشتری دارد؛ از جمله آنکه اعمالی را به انبیا و مشایخ خود نسبت می‌دهد که مطابق اخلاق نیست یا اینکه حضرت موسی(ع) به بنی‌اسرائیل دستور می‌دهد پیش از فرار از مصر تا می‌توانند از همسایه‌های خود طلا و نقره به عاریه بگیرند و با خود ببرند! (سفر خروج، باب ۱۲)

عهد قدیم، تاریخ نگارش و نویسندگان آن

تاریخ نگارش عهد قدیم و نویسندگان آن بحثی مهم و اساسی است و می‌توان آن را از سه جهت مورد بررسی قرار داد:

۱. دیدگاه سنتی پیرامون این کتاب: در سنت یهودی و مسیحی اعتقاد بر این است که خداوند مجموعه عهد قدیم را در حدود هزار سال به افراد متعددی الهام کرده است. بر این اساس، تورات کتاب حضرت موسی(ع) است و خداوند کلمات آن را به او وحی کرده است. در سایر کتاب‌های عهد قدیم عنوان کتاب آن را به یکی از انبیا یا بزرگان نسبت می‌دهند که همان شخص نویسنده کتاب است.

۲. انتقاد دانشمندان قدیم به دیدگاه سنتی: ابراهیم‌بن عزرا (قرن ۱۲ میلادی) از جمله کسانی بود که برای نخستین بار این دیدگاه را مورد نقد قرار داد و چون برخی فرقه‌های یهودی مخالف وحیانی بودن تورات او را مرتد می‌دانستند، جرئت نکرد انتقاد خود را به صراحت بازگو کند و اشتباه بودن این اعتقاد (وحیانی بودن تورات) را به صورت رمز متذکر شد.

باروخ اسپینوزا (قرن ۱۷)، فیلسوف هلندی یهودی، به صراحت به بیان دلایلی پرداخت که اعتبار کتب مقدس را از نظر استناد آن به حضرت موسی(ع) زیر سؤال می‌برد. ماجرای حضرت موسی(ع) و عزاداری سی روزه مردم برای حضرت موسی(ع) در تورات آمده که این‌ها بعد از مرگ حضرت موسی(ع) است و اصولاً نمی‌شود در تورات حضرت موسی آمده باشد.

عهد قدیم مورد استناد یهودیان و پروتستان‌های مسیحی ۳۹ کتاب است و مسیحیان کاتولیک و ارتودوکس ۴۶ کتاب را رسمی می‌دانند و به آن هفت کتاب اضافه، آپوکریفا (یعنی پوشیده و مخفی) می‌گویند

۳. دیدگاه نقادان جدید در این باره: آنان با

استفاده از روش‌های جدید علم تاریخ، تدوین نهایی هر یک از کتاب‌های عهد قدیم را تخمین زدند و از تلاش‌های آن‌ها می‌توان نتیجه گرفت که تاریخ تدوین نهایی همه کتاب‌های عهد قدیم به بعد از اسارت بابلی بر می‌گردد و نویسنده این کتاب‌ها افرادی نیستند که کتاب‌ها به آن‌ها منسوب شده است.

سخن نهایی در مورد عهد قدیم

باتوجه به شواهد و مدارک تاریخی زیاد، می‌توان این نکات و پرسش‌ها را درباره آسمانی بودن کتب عهد قدیم خصوصاً تورات مطرح کرد:

۱. در کتب عهد قدیم آمده است که حضرت موسی (ع) تورات را به دست کاهنان بنی‌اسرائیل سپرد و از آنان خواست هر هفت‌سال یک بار آن را برای مردم بخوانند و از خدا بترسند (سفر تثنیه، باب، ۳۱، بند ۱۴-۱۰). در حالی که حضرت موسی (ع) به لایوان و مشایخ قوم خود هم خوش بین نبود و احتیاطاً هم دستور داد تورات کنار تابوت عهد باشد تا در نگه‌داری آن بکوشند و به آن‌ها هشدار داد که تمرد و سرکشی شما را می‌دانم، من هنوز زنده‌ام که شما فتنه و فساد می‌کنید و آن‌گاه که بمیرم بیشتر فساد می‌کنید و از راه من بر خواهید گشت (سفر تثنیه، باب ۳۱، بند ۳۰-۱۴).

تاریخ هم نشان داد که این احتیاط‌ها و هشدارها بی‌اثر بوده و بنی‌اسرائیل بعد از حضرت موسی (ع) به راه فساد رفتند. حال سؤال این است که با این وضع و نیز حفظ و نگه‌داری توسط لایوان به صورت اختصاصی، آیا تحریف برای لایوان با این سوابق بد، امر آسانی نبود؟ حتی برخی از آنان به بت پرستی و حتی فساد اخلاقی روی آوردند؛ به گونه‌ای که ویل دورانت می‌نویسد: «پاره‌ای از ایشان مردم هوس بازی بودند و با خوردن مشروب‌های تند به حالت بی‌خودی می‌افتادند و در آن حال سخنانی می‌گفتند که مردم تصور می‌کردند به آن‌ها وحی یا الهام شده است» (ج ۱: ۶۶۹).

۲. بعد از حمله بخت‌النصر به فلسطین، مراکز دینی یهودیان به آتش کشیده شد و تمام مدارک دینی آنان طعمه حریق گشت. صندوق شهادت که حاوی جمیع کتب مقدس از جمله تورات بود از بین رفت و تا حدود شصت سال (پیش از حمله کوروش به بابل) جامعه یهود بدون کتاب بود.

پنج کتاب عهد قدیم «تورات» یا «اسفار پنج‌گانه» نامیده می‌شود. تورات واژه‌ای عبری به معنای آموزش و تعلیم و مقصود از آن تعلیم خدا به بنی‌اسرائیل است اما عموماً این واژه را به خطا به شریعت یا قانون ترجمه می‌کنند

۳. کوروش به عزرا دستور داد تا از نو تورات را بنویسد و او به کمک محفوظات و مکتوبات دیگر به نوشتن تورات مشغول شد. این نسخه چه سندیتی دارد؟ می‌گویند الهام است! پیامبری او چگونه اثبات می‌شود؟

۴. حتی اگر نسخه‌های عزرا درست باشد، آن‌ها در حمله ۱۶۱ ق.م ضایع شدند؛ زیرا او دستور داد تمام نسخه‌ها را آتش بزنند و هر ماه یک بار به تفتیش بپردازند. ۵. بعد از این حمله ده‌ها حمله بزرگ و کوچک به اورشلیم صورت گرفت که طی آن‌ها نسخه‌های عهد عتیق بارها دستخوش حریق شدند.

۶. وجود تفاوت‌های نسخه‌های عبری، یونانی و سامری به چه علت است؟

۷. در خود نسخه‌های تورات تفاوت‌ها و تناقض‌هایی وجود دارد؛ مثلاً در مورد فاصله زمانی خلقت آدم تا طوفان نوح سه تاریخ متفاوت در سه نسخه مختلف آمده است. ۸. وجود خرافات و مطالب غیر واقعی در تورات وحیانی بودن آن را رد می‌کند؛ برای مثال:

(الف) نسبت گناهان کبیره و غیر اخلاقی به پیامبران بزرگ الهی مانند بت پرستی، شراب خوری، زنا با محارم و غیر محارم؛

(ب) اثبات جسمیت برای خدا، از جمله داستان معروف کشتی گرفتن حضرت یعقوب با خدا (سفر تکوین، باب ۳۲، بند ۲)؛

(ج) به استراحت پرداختن خداوند بعد از خلقت آسمان‌ها و زمین (تکوین، باب ۲، بند ۱)، (خروج، باب ۲۰، بند ۱۱) (د) پشیمان شدن خداوند از خلقت بشر (سفر تکوین، باب ۶، بند ۵)؛

(ه) اختصاص دادن تورات تنها به قوم اسرائیل از سوی خداوند. این دیدگاه در تورات و خصوصاً در تلمود بارها مطرح شده است؛ از آن جمله (سفر تثنیه، باب ۲۳، بند ۳-۱).

۹. بشارت تورات به پیامبر اسلام (ص) در کجای تورات آمده است؟

قرآن می‌فرماید احمد یعنی ستوده اما در اصل نسخه یونانی پیامبری که موسی وعده آمدنش را می‌دهد لفظ «پریکلیتوس» آمده است؛ یعنی بسیار ستوده و نامدار و آن‌ها آن را به «پارکلیتوس» یعنی تسلی دهنده تغییر داده‌اند. در نسخه عبری هم «پرقلیط» است که عبری «پریکلیتوس» است و «پارقلیط عبری» «پارکلیتوس» می‌شود.

مشروح در

[HTTP://ROSHDMAG.IR/WEBLOG/MAAREFESLAMI](http://ROSHDMAG.IR/WEBLOG/MAAREFESLAMI)